

Sutula, V. O., & Vlasov, H. V. (2013). Pro korektnist vykorystannia terminu «Fizychna kultura i sport» [About the correctness of using of the term «Physical Culture and Sports»]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk [Slobozhansk Scientific and Sport Bulletin]*, 1, 103-105 [in Ukrainian].

Ushynskiy, K. D. (1983). *Vybrani pedahohichni tvory [Selected pedagogical works]: v 2 t. (Vol. 1)*. Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].

TARANENKO I., ZAITSEVA YU.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

THEORETICAL ANALYSIS OF CONTENT OF NOTIONS "PHYSICAL CULTURE", "SPORTS", "PHYSICAL EDUCATION"

Existence of contradictions and ambiguous attitude to meaning and using of main definition and terms, which are conceptual basis of the theory of physical culture as a science and this all necessitate of conducting a special analysis.

In this article is proved, that nowadays, new trends of the development of public opinion and personal motivation of assimilation of values of physical culture are formed by all members of society and every person in particular, because of increase of understanding of physical culture as a social and individual value.

Description of the content of the concepts «physical culture», «sports», «physical education» and the definition of the specifics of their using in modern scientific and methodical literature were analyzed in this article.

Within scientific and pedagogical comprehension, that is in the broad sense, physical culture is an element of universal culture, which is realized in a people's activity, which combines the moral and physical aspects of the development of the personality have been defined according to analysis, which was conducted.

It has been found out, that in the scientific literature, the term "physical culture" has been using in other meanings, which is more narrow definitions, namely: a school subject is called as a Physical culture, which provides the basic level of physical preparedness of schoolchildren; professional-applied, curative, adaptive, recreational and other types of physical culture also exist.

The term "sport" is a specially organized process, which is connected to people's activity, the competition between different sportsmen and teams and also includes the whole spectrum of human relationships, which appear on this basis.

As a Physical education as a Sports is a specific form of the realization of physical culture. Physical culture's purpose is the provision of the development of physical, moral-will, intellectual abilities and professional-applied skills, that is - the formation of the physical culture of the personality.

Keywords: *physical culture; sports; physical education; physical culture of personality.*

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019 р.

УДК 27-722.53:37.013.46

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183275>

АНДРІЙ ТВЕРДОХЛІБ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ВІТЧИЗНЯНІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ І ПЕДАГОГІЧНИЙ СПАДОК ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я XVI-XVII СТ.

У статті розглядаються погляди на виховання, що знайшли відображення у педагогічному спадку священнослужителів – відомих діячів православної церкви на теренах України (насамперед, у XVI-XVII ст.). Аналізуються, зокрема, факти діяльності «козацького митрополита» Іова Борецького, його сучасників і наступників, чії ідеї зберігають свою актуальність і донині.

Ключові слова: виховання; православ'я; виховні традиції; моральність; гуманізм; педагогічна думка

Постановка проблеми. Навчання і виховання молодого покоління, добір змісту та методів виховного впливу завжди мали значну вагу в суспільстві, поєднуючи в собі як прагматичний, так і моральний аспекти. Упродовж багатьох століть духовний стрижень особистості наших співвітчизників формувався під впливом релігії, яка була і залишається сьогодні джерелом гуманістичних тенденцій у вихованні.

У вітчизняній історії зустрічаємо цілу низку персоналій, які, будучи видатними світськими чи церковними діячами, залишили нащадкам перевірені власним життєвим досвідом настанови, пов'язані з дотриманням у своєму житті певних принципів і норм, заснованих на підґрунті православної віри і водночас глибоко співзвучних народній педагогічній думці, таких, що лягли в основу багатьох виховних традицій українців

Нині, коли ці традиції знову опиняються в полі уваги науковців і практиків педагогічної діяльності, настанови видатних діячів минувшини набувають нової ваги і значущості у виховному процесі, сприяючи збереженню національної ідентичності українського народу, повертаючи йому ті духовні ідеали, з якими століттями жили і боролися за власну державність і незалежність наші предки.

Джерела і публікації, на які спирається автор. Історико-педагогічні розвідки, що розкривають витоки вітчизняної педагогічної думки, стали надбанням широких наукових і суспільних кіл у XIX-XXI століттях. Їхня мета і напрями інтерпретації дослідницького матеріалу значною мірою пов'язані з суспільно-політичними запитами і обмеженнями, що особливо помітно, зокрема, на тлі радянської доби. За словами Т. Тхоржевської, у роботах учених цього часу (Г. Васківська, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Б. Ступарик та ін.) «зазвичай домінуючим є акцент на розкритті народності без детального аналізу природи, світоглядних коренів традицій, коли язичницький та християнський елементи в них спеціально не виокремлюються, переплітаються; питання впливу християнських конфесій на формування традицій не досліджується й не виділяється окремо» (Тхоржевська, 2007, с. 10). Подібні тенденції помітні і в ранній пострадянській період. Зрушилися вони переважно на початку нинішнього століття, коли в роботах учених вплив православ'я на українську педагогіку почав обговорюватися відверто і аргументовано (В. Бондаренко, О. Вишневський, М. Закович, Т. Тхоржевська, В. Фазан та ін.). Чималу роль у цьому процесі відіграло і оприлюднення праць опозиційних щодо радянської влади дослідників, і насамперед, Г. Ващенко, автора вичерпного і лаконічного формулювання змісту виховного ідеалу українців – служіння Богові й Україні.

Водночас, слід зазначити, що в історії православ'я України знаходимо чимало імен діячів, чії педагогічні ідеї були значущими не лише для свого часу, а й відобразилися на становленні національної педагогіки в найбільш об'єктивному її вигляді, який сьогодні вже частково відроджений і продовжує своє ствердження, в тому числі й на релігійному підґрунті. Віддаючи належне священнослужителям, що доклали чимало зусиль для формування засад інтелектуального і морального розвитку своїх співвітчизників у різні часи, маємо на меті розкриття внеску до справи формування вітчизняних виховних традицій діячів православної церкви у XVI-XVII століттях – у період, що небезпідставно позиціонується як час культурного піднесення України і становить чималий інтерес із позицій сучасного національного відродження.

Виклад основного матеріалу. У періоди особливої соціально-політичної напруженості мають тенденцію актуалізуватися проблеми боротьби за розум і почуття населення, що зазвичай знаходить вияв у діяльності двох типів тісно пов'язаних інституцій – релігійних і освітніх.

Складна суспільно-політична ситуація на українських землях, що склалася на кінець XVI століття, актуалізувала процеси ідеологічної боротьби, осторонь яких православна церква не могла залишатися – тим більше, що вони тісно перетиналися з життєво важливим для неї супротивом католицизмові. Утворення в XV - XVI століттях козацтва – суспільного стану, що обстоював ідею української державності – стало важливим кроком до ствердження національних традицій у духовному житті суспільства, насамперед його «простих» верств, оскільки ополчення еліти в цей час також відбувалося досить інтенсивно.

Поняття традиції означає вивірену життєздатність певних елементів культури упродовж тривалого часу, визнання і збереження їх у вигляді звичаїв, поглядів, норм поведінки тощо. Виховні традиції, характерні для українського народу як етнічно поєднаної спільноти, що перебуває водночас під значним впливом християнства, мають одну із перших своїх фіксацій у писемній формі ще в «Повчанні» Володимира Мономаха, де він, за твердженням М. Левківського (2003), «вперше обґрунтував необхідність переходу від релігійного виховання до практичних завдань, що визначаються повсякденним життям». Проте цей перехід не означав відмови від релігійного контексту формування особистості дитини: зміщувалися пріоритети саме з його релігійно-аскетичних засад на користь практики життєорганізації людини в її світському житті, тих повсякденних завдань, які перед нею постають і які вона має неминуче вирішувати. Водночас, поряд із такими завданнями можновладця, як дотримання в суспільстві справедливості («і бідного смерда, і убого вдовицю не давав на поталу сильним»), князь говорить: «...і за церковним порядком і за службою сам спостерігав» (*Поучение...*, 1986, с. 68). Не вдаючись до щільного аналізу стосунків мирської та церковної влади в часи написання «Повчання...», відзначимо, що Володимир Мономах підкреслював позитивну роль церкви у житті суспільства («Добро ж творячи, не лінуйтеся ні на що хороше, насамперед, щодо церкви» (с. 64)) і прагнув бачити в ній одно із джерел миру і справедливості в своїй державі.

Розглядаючи роль православної релігії в житті наших співвітчизників, бачимо, що повсякчас її місія в суспільстві була не лише виховною, а, ширше, – освітньою. Причому, слід говорити не тільки і не стільки про вплив, скільки про взаємовплив. Як зазначає М. Шевчук, «наприкінці XVI - на поч. XVII ст. освіта стає одним із найважливіших засобів у боротьбі проти колонізації і окатоличення за збереження етнічної цілісності України». Так, братства, що виникли у багатьох українських містах, є яскравим прикладом релігійно-національних організацій, причому «діяльність, що її започаткували і розгорнули в цей час братства на ниві освіти, науки, книгодрукування, дає право віднести їх до громадських організацій нового, ренесансного зразка» (Шевчук, 2013, с. 365).

У ході розгорнутої на межі століть полеміки, що торкалася насамперед церковного устрою, стосунків між православними й католиками, елітою й народом, а відтак, торкнулася освіти, мови і змісту навчання, знаково прозвучали голоси ідеологів православної релігії Іова Борецького, Івана Вишенського, Захарії Копистенського, Мелетія Смотрицького та інших. Повної єдності поглядів на означені питання у їхніх творах, звичайно, не знаходимо. Так, скажімо, Іван Вишенський більшою мірою обстоював ідеали раннього християнства, відкидаючи рудименти язичництва у релігійних віруваннях і обрядах православних християн, засуджував мирське як зло і проповідував перевагу церковних книг перед усіма іншими, був непримиренним противником соціальної нерівності. Його ортодоксальність і «культурне старовірство», про яке говорив український історик М. Грушевський, більшою мірою сприяло розширенню теоретичного поля соціально-філософської думки тогочасності, ніж реальному вирішенню проблем суспільства і його членів.

Водночас Захарія Копистенський, у своїх полемічних творах засуджуючи римсько-католицьку церкву, був цілком сучасний у своїх думках і висновках, далекий від надмірної жорсткості чи утопічності суджень. На відміну від Вишенського, він апелює до можновладців як тих, хто покликаний оберігати православну віру. Критикуючи унію і пророкуючи її згубні для Речі Посполитої наслідки, Копистенський постійно підкреслює набутки своїх

співвітчизників і одновірців: «Было теж и в Россіи нашей дидакалов много, а который писма zostавили, не вспоминаючи старих, новых мяную пару якую: преподобного Артемія инока, который, споспѣшествующу ему господу, в Литвѣ от ереси арианской и лютеранской многих отвернул, и през него бог справил, же ся весь народ русскій в Литвѣ в ереси тѣи не перевернул; монах Стефан Зизаній, в грецком и словенском языке муж учоный велче; блаженный Леонтій Карпович, архимандрит виленскій, муж богодухновенный, в языке греческом и латинском знамените бѣглый, оборонца благочестія; пречестной Виталій, архидакон, учитель и любомудрец. А живых благодатією божією маємо з потребу» (Палінодія).

Одним із живих на той час талановитих «дидакалів», що залишили слід як у вітчизняній освіті, так і у історії православної церкви в Україні, був Іов (Іван Матвійович) Борецький (бл. 1560-1631).

Будучи викладачем Львівської братської школи, на противагу схоластичним віянням, Борецький «не регламентував науку дітей схоластичним вивченням «граматики богомольного й праведнословного часословія», як рекомендував Іван Вишенський, а прагнув до того, щоб маленькі українці знали й сім наук визвольних» (Возняк, 1985, с. 18). Таким чином, до вирішення дидактичних питань він підходив з передових позицій свого часу, у дусі принципів педагогіки реалістичного гуманізму, слухно вважаючи, що викладання, яке спирається на досвід, на свідоме засвоєння, передбачає практичну користь від отриманих знань.

Сама особистість Борецького являє собою взірць непересічного громадянина, що доклав чимало зусиль для укріплення православ'я на своїй батьківщині. Не можна оминати увагою і той факт, що найбільш значущі події тогочасного суспільного і релігійного життя в Україні, які привертають увагу істориків як значущі й важливі для її подальшої долі, насамперед – у питаннях православної віри і церкви та їхнього статусу в Польсько-Литовській державі, значною мірою були зініційовані діяльністю Борецького, або ж відбувалися за його участю.

Іов Борецький, що зажив слави «козацького митрополита», спираючись на цей суспільний прошарок у боротьбі за пріоритет православної віри на українських землях на тлі поступового окатоличення правлячої еліти, розумів, як важливо в цих умовах виховувати людей, свідомих щодо власної етнічної приналежності. Звідси і його суперечливі, з певних точок зору, ідеї щодо необхідності світської освіти для переважної кількості населення, і обстоювання навчання рідною мовою, у якій вбачав потужний імпульс до національної самоідентифікації. Про значущість останнього пізніше, в ХІХ ст., один із основоположників вітчизняної наукової педагогіки К. Ушинський писав: «Покоління народу проходять одне за іншим, але результати життя кожного покоління залишаються в мові – в спадщину нащадкам. У скарбницю рідного слова складає одне покоління за іншим плоди глибоких сердечних рухів, плоди історичних подій, вірування, погляди сліди прожитого горя і прожитої радості, – словом, увесь слід свого духовного життя народ дбайливо зберігає в народному слові. Мова є живим, найбагатшим і міцним зв'язком, що з'єднує колишні, нинішні і майбутні покоління народу в одне велике, історичне живе ціле. Він не тільки виражає собою життєвість народу, але є саме сама ця життя. Коли зникає народна мова, – народу нема більше!» (Ушинський, 1974, с. 146). Борецький у контексті свого часу глибоко усвідомлював цю істину і намагався втілювати її у практику викладання, хоча, як освічена людина, вільно володів кількома мовами і за потреби користувався ними.

Заслугує на увагу і те, що Борецький чимало зробив для демократизації навчання. З його ініціативи до статуту Львівської братської школи було унесено положення щодо пріоритету знань над походженням чи статками того, хто навчається. Водночас, сам він, навіть сягнувши найвищих церковних чинів (ставши Митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі), приділяв чимало уваги освітній діяльності, продовжував викладати в Київській братській школі богословське вчення.

Ім'я Іова Борецького як людини, що залишила відбиток у долях своїх наступників, зустрічаємо в життєписах Петра Конашевича-Сагайдачного, Мелетія Смотрицького, Стефана та Лаврентія Зизаніїв, Памво Беринди, Петра Могили, Єлисея Плетенецького та багатьох інших. Зіставлення та порівняння інформації, зібраної дослідниками, дає змогу стверджувати, що Борецький мав не лише впливовість як освітній і церковний діяч, а й значний особистий авторитет у передових колах українського суспільства своєї доби, як це можна судити, зокрема, на прикладі іншої виданої постаті досліджуваної доби, Петра Могили, що мав митрополита Іова своїм багаторічним наставником. Розгортання в середині ХVІІ ст. в Україні системи православної освіти, до якого Могила доклав чимало сил і засобів, можна розглядати як вияв прагнення відійти від найменших думок про меншовартість православ'я порівняно з католицизмом, здійснювати просвітницьку діяльність на патріотичних засадах, як це намагався робити й Борецький.

При аналізі діянь визначних людей того часу привертає також увагу той факт, що особисті статки і можливості високопоставлених священнослужителів досить часто розглядалися ними як дана Богом змога вирішувати проблеми, що стояли перед ними як пастирями і просвітниками. Чисельні спогади про життя і діяльність, зокрема, І. Борецького, П. Могили та ін. показують приклад розумного використання коштів як інструмента досягнення суспільного блага, що згодом знайшло продовження в меценатській діяльності видатних українських діячів і навіть цілих сімей – Безбородьків, Розумовських, Симиренків, Тарновських, Трошинських та ін.

Розглядаючи більш пізній період, не можна оминати увагою і ідеї Дмитрія Ростовського (1651-1709), відданого церковнослужителя і знаного проповідника, що звертався до пастви мовою, близькою до народної. Питання практичної етики становили основу його проповідей, які містили чимало настанов, покликаних зберегти чистоту душі православного у її єднанні з Богом як першоосновою всього сущого. Так, зокрема, Дмитрій Ростовський наголошує на необхідності смирення, яке повинна мати людина. Його перший ступінь – коритися старшим і не підноситися над рівними; другий ступінь – коритися рівним і не підноситися над меншими; третій – коритися і меншим себе. Адже все, що має людина, – слава, багатство, шляхетність походження мудрість, сила, здібності і навіть знання – належить не їй самій, а Богові (Бондаренко, 2010, с. 160).

Таким чином, аналізуючи спадок отців української православної церкви ХVІ-ХVІІ століть, відзначаємо, що у їхній діяльності тісно пов'язувалися два основні напрями докладення своїх сил, знань, матеріальних статків: це

розвиток церкви як соціального інституту та розвиток духовності населення українських земель засобами як просвітництва, так і системної освіти. Найважливішим підсумком діяльності видатних постатей українського православ'я цього періоду вважаємо формування ціннісних засад українського виховання, що торкалися як моральних, так і інтелектуальних аспектів, налаштовували на досягнення виховного ідеалу, актуальність якого значною мірою зберігається і для сучасної України.

Список використаних джерел

- Бондаренко, В. В. (2010). *Педагогічні погляди та просвітницька діяльність Д. Туптала (Димитрія Ростовського) у контексті освітнього простору другої половини XVII-XVIII століть*. (Дис. канд. пед. наук). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка.
- Возняк, М. С. (1985). *О воспитании чад. Пам'ятки братських шкіл на Україні*. Київ.
- Копистенський, З. *Палінодія іли Книга оборони*. Взято з <http://litopys.org.ua/biletso/bilo06.htm>.
- Левківський, М. В. (2003). *Історія педагогіки: навч. посіб.* Київ, Центр навчальної літератури.
- Поучение Владимира Мономаха (1986). *Изборник: повести Древней Руси*. Москва: Худож. лит.
- Тхоржевська, Т. (2007). Вплив християнства на розвиток світської педагогічної науки в сучасній Україні. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. (Вип. 44, с. 10-13). Херсон.
- Ушинский, К. Д. (1974). *Избранные педагогические сочинения: в 2 т. (Т. 1, с. 145-159)*. Москва: Педагогика.
- Шевчук, М. (2013). Педагогічні погляди Івана Вишенського: крізь призму минулого до сучасності. *Дидаскал. Упровадження інновацій як чинник єдності педагогічної теорії та освітньої практики*, 13, 365-368.

References

- Bondarenko, V. V. (2010). *Pedahohichni pohliady ta prosvitnytska diialnist D. Tuptala (Dymytriiia Rostovskoho) u konteksti osvithnoho prostoru druhoi polovyny XVII-XVIII stolit [Pedagogical views and educational activities of D. Tuptal (Dimitri Rostovsky) in the context of the educational space of the second half of the eighteenth and eighteenth centuries]*. (PhD diss.). Poltava: PNPUI imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Vozniak, M. S. (1985). *O vospytanyu chad. Pam'iatky bratskykh shkil na Ukraini [About raising children. Sights of fraternal schools in Ukraine]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kopystenskyi, Z. *Palinodiia ily Knyha oborony [Palinodia went to the Book of Defense]*. Retrieved from <http://litopys.org.ua/biletso/bilo06.htm> [in Ukrainian].
- Levkivskiy, M. V. (2003). *Istoriia pedahohiky [History of pedagogy]: navch. posib*. Kyiv, Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Pouchenie Vladimira Monomakh [The teachings of Vladimir Monomakh] (1986). *Izbornik: povesti Drevnei Rusi [Izbornik: tales of Ancient Russia]*. Moskva: Khudozh. lit. [in Russian].
- Tkhorzhevskaya, T. (2007). *Vplyv khrystyanstva na rozvytok svitskoi pedahohichnoi nauky v suchasni Ukraini [Influence of Christianity on the development of secular pedagogical science in modern Ukraine]*. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]: zb. nauk. prats.* (Is. 44, pp. 10-13). Kherson [in Ukrainian].
- Ushinskii, K. D. (1974). *Izbrannye pedagogicheskie sochineniia [Selected Pedagogical Compositions]* (Vol. 1, pp. 145-159). Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Shevchuk, M. (2013). *Pedahohichni pohliady Ivana Vyshenskoho: kriz pryzmu mynuloho do suchasnosti [Ivan Vyshensky's Pedagogical Views: Through the Prism of the Past to the Present]*. *Dydaskal. Uprovadzhenia innovatsii yak chynnyk yednosti pedahohichnoi teorii ta osvithnoi praktyky [Didaskal. Introduction of innovations as a factor of unity of pedagogical theory and educational practice]*, 13, 365-368 [in Ukrainian].

TVERDOKHLEB A.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

DOMESTIC EDUCATIONAL TRADITIONS AND PEDAGOGICAL HERITAGE OF PROMINENT FIGURES OF UKRAINIAN ORTHODOXY

The article examines the views on education that were reflected in the pedagogical heritage of clergymen - prominent figures of the Orthodox Church in the territory of Ukraine (first of all, in the XVI-XVII centuries). In particular, the facts of the activity of the Cossack Metropolitan Job Boretsky, his contemporaries and successors, whose ideas remain relevant to this day, are analyzed.

Based on the analysis of the inheritance of the fathers of the Ukrainian Orthodox Church of the XVI-XVII centuries, we note that in their activity two main directions were closely connected: the development of the church as a social institute

and the development of spirituality of the population of Ukrainian lands by means of both enlightenment and systematic education. The most important result of the activity of prominent figures of Ukrainian Orthodoxy of this period is the formation of values of Ukrainian education that touched on both moral and intellectual aspects, set on the achievement of an educational ideal, whose relevance is largely preserved for modern Ukraine.

Keywords: education; Orthodoxy; educational traditions; morality; humanism; pedagogical thought

Стаття надійшла до редакції 28.03.2019 р.

УДК 37.015.311

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183276>

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

ORCID ID 0000-0003-4408-2653

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК І САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Представлена спроба визначення, на основі узагальнення актуальних публікацій, змісту та співвідношення явищ, що позначаються категоріями “професійний розвиток” і “професійний саморозвиток” особистості. Проаналізовано найбільш відомі, запропоновані вченими концептуальні моделі теоретичного і методологічного обґрунтування зазначених феноменів. Показано, що категорія професійного розвитку (або професіогенезу) є інтердисциплінарним поняттям, яке, виступаючи в формі низки семантично близьких варіантів, виконує одночасно організуючу, систематизуючу функції, а також грає роль своєрідного пізнавального орієнтиру. В явищі професіогенезу дослідниками виокремлюються і описуються особистісний, діяльнісний, пізнавальний, комунікативний, історичний, соціокультурний, аксіологічний, педагогічний, акмеологічний, прогностичний, етичний, естетичний та інші аспекти. Акцентовано увагу на тому, що поняття «професійний розвиток» і «професійний саморозвиток» особистості позначають не окремі, паралельні процеси, а є відзеркаленням об’єктивної і суб’єктивної сутностей одного і того самого явища.

Ключові слова: професійний розвиток особистості; професіогенез; професійне становлення; професіоналізація; професіоналізм

Постановка проблеми. Важливими явищами, виникнення яких стало закономірним наслідком прогресивного руху людства в освоєнні оточуючого світу і над аналізом яких останнім часом зосередилися значні зусилля науковців, є професійний розвиток і саморозвиток особистості. Система процесів, яку охоплюють ці явища, відображаючи надзвичайно вагомий аспект становлення і самореалізації людини, є точкою перетину майже всіх галузей сучасного наукового знання.

Високий професіоналізм, компетентність, професійна культура і свобода особистості виступають чинниками прогресу цивілізації, необхідною умовою розвитку суспільства. Все сказане закономірно екстраполюється й на освітню сферу, модернізація якої останніми роками потребує мобілізації значних резервів суспільства. Професіоналізм педагога є однією із ключових категорій в контексті реалізації концепції Нової української школи.

Разом з тим ми спостерігаємо поліпарадигмальність аналізу феномену професійного розвитку і саморозвитку особистості, плюралізм наукових підходів до визначення категоріального змісту поняття професійного розвитку, розмаїття концепцій щодо його ролі в житті людини, надзвичайно строкате і часом неузгоджене термінологічне поле.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійний розвиток особистості постав у центрі наукового інтересу психологів ще на початку ХХ століття в таких прикладних галузях психології, як психотехніка і психологія праці. В процесі вивчення проблем розвитку й удосконалення трудових умінь і навичок, питань раціоналізації трудової діяльності, працездатності, психологічної характеристики професій, професійного відбору і раціонального використання кадрів вивчалися різні аспекти психології професійної успішності, а відповідно, механізми та закономірності професійного розвитку. Цей час пов’язаний з появою у індустріально розвинених країнах Європи і США перших психологічних теорій професійного розвитку, головна увага яких зосереджувалася на пошуках шляхів підвищення ефективності виробництва.

Цілісний підхід до аналізу особистісно-професійного становлення вперше був сформульований ще В. М. Бехтеревим, прийнятий Б. Г. Ананьєвим і розвинений у працях акмеологів 1990-х років (К. О. Абульханова-Славська, О. С. Анісімов, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, Н. В. Кузьміна, В. Г. Михайловський, О. Ю. Панасюк та ін.). У розмаїтті сучасних концепцій професійного розвитку, в основу яких покладені суб’єктивний і особистісно-діяльнісний підходи, особливо яскравими є теорії Е. Ф. Зеєра, Є. О. Клімова, А. К. Маркової, М. С. Пряжнікова і О. Ю. Пряжнікової, В. В. Рибалки та ін.

Останніми роками загальна теорія професіогенезу активно розвивається в межах окремих і достатньо самостійних напрямів досліджень, що розробляють технології формування особистості людини як суб’єкта певної професійної діяльності. Так професійний розвиток педагогів або майбутніх педагогів досліджують